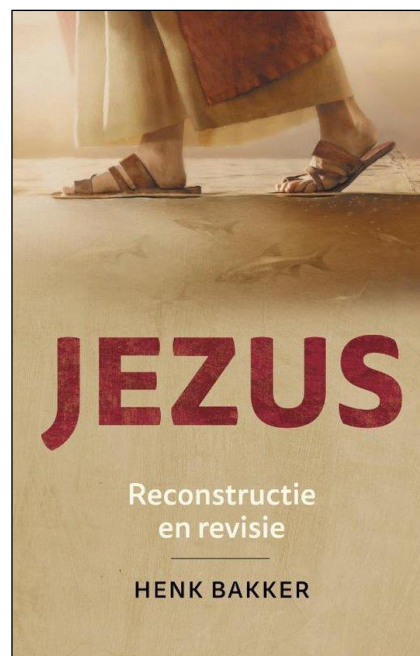

Recensie

Henk Bakker, *Jezus: Reconstructie en revisie*,
Utrecht: KokBoekencentrum Uitgevers 2020.
416 pag. ISBN: 978 90 435 3410 9. € 27,50.

Je moet wel durf hebben om aan de stroom publicaties over Jezus een nieuw boek toe te voegen. Die stroom geldt ook voor het Nederlands taalgebied.¹ Zo schreef in 2015 Fik Meijer het boek 'Jezus en de vijfde evangelist', zoals Flavius Josephus wordt genoemd, en in 2017 publiceerde Cees den Heijer een vuistdikke pil 'Jezus, een mensenleven: Een geschiedenis van een mens onder de mensen'. Het maakte me nieuwsgierig naar wat Henk Bakker, docent dogmatiek, hermeneutiek, ethiek en bijbelse theologie aan het Baptisten Seminarium, bewogen heeft om daar in 2020 een boek aan toe te voegen. Helaas verantwoordt Bakker zich in zijn inleiding niet ten opzichte van deze nationale en internationale stroom aan Jezus-boeken. Noch ook maakt hij duidelijk voor wie hij dit boek heeft geschreven. Het boek vraagt bij vlagen flink wat systematisch-theologische kennis. Makkelijk leesbaar, zoals wel beweerd wordt, is het dan ook niet.

Titel

Het boek mag dan als hoofdtitel dragen: 'Jezus', een passender titel was geweest: 'Duidingen van Jezus'. Want dat is wat Bakker in zijn boek doet: laten zien welke opvattingen er allemaal over Jezus zijn geweest, niet alleen in de eerste eeuw, maar ook daarna tot in onze tijd. Historisch onderzoek naar Jezus is het boek niet echt.

Wat betreft de ondertitel 'Reconstructie en revisie'. 'Een reconstructie van de gebeurtenissen die plaatsvonden, waaronder Jezus woorden en daden' (p. 368) heeft in deel II in het geheel niet plaatsgevonden. Wat Bakker vooral heeft gedaan is alle christologische titels langslopen, waarbij het opvalt dat hij de misschien wel belangrijkste titel van 'Heer' (*kyrios*) heeft overgeslagen. In de Inleiding gebruikt Bakker het woord 'reconstructie' overigens anders, want dan heeft hij het over 'een reconstructie en interpretatie van de opvattingen die in de in de loop van de eerste eeuw over Jezus zijn ontstaan' (p. 16). Kortom, als het om de ondertitel gaat, wordt niet helder wat Bakker nu precies reconstrueert: opvattingen over Jezus of zijn leven.

Het tweede woord 'revisie' wordt in de Inleiding niet verantwoord. Wat er nu precies herzien moet worden, is onduidelijk. Bij het woord 'revisie' verwacht je ten slotte dat er in het huidige spreken over Jezus iets recht gezet moet worden. Dat maakt Bakker niet waar. Het enige wat hij doet, is met grote klem zeggen dat we in Jezus met een joods mens van doen hebben. Maar daarin zijn al vele onderzoekers hem voorgegaan.

---

¹ Arie Zwiep zegt dan ook op pag. 2 ten onrechte dat het in het Nederlands taalgebied lang stil is geweest rondom de historische Jezus.

Opbouw van het boek

Het lijkt me, als je onderzoek doet naar de beeldvorming over Jezus dan wel duidingen van Jezus, dat je dan begint wat Bakker 'de getuigen van het eerste uur' om in een tweede deel te laten hoe men in de loop van de geschiedenis daarna tegen Jezus heeft aangekeken. Waarom dat hier omgekeerd is – eerst de receptie, daarna de bronnen – is me niet helder. Lastig punt daarbij is dat dogmatisch en nieuwtestamenteel onderzoek in deel I, maar ook in deel II (zie het slot) door elkaar heen loopt.

Het nieuwe van het boek had daarin kunnen zitten, als Bakker in het eerste deel het nieuwtestamenteel getuigenis had onderzocht inzake de duidingen over Jezus, om in een tweede deel aandacht te schenken aan het christologisch debat om vervolgens in een derde deel het nieuwtestamenteel onderzoek en christologisch debat op elkaar te betrekken, zeker als het gaat om de vraag naar de verhouding tussen het eeuwige Woord en de joodse mens Jezus als vleesgeworden Woord. Nu vermag ik het vernieuwende van dit boek ten opzichte van ander Jezus-boeken niet te zien.

Methode

Wat ik niet minder jammer vind, is dat wat Bakker 'Kritisch onderzoek naar Jezus' onderzoek noemt, geen speerpunt(en) heeft of kernvraag kent. De relevantie van dit onderzoek is mij dan ook niet duidelijk. Het maakt het daarenboven lastig te volgen, omdat het de ene keer gaat om historisch onderzoek naar Jezus, terwijl het de andere keer om systematische doordenking van Jezus gaat. Het wordt door Bakker niet systematisch uit elkaar gehouden.

De auteur is duidelijk meer thuis in het christologisch debat dan op het vlak van het Nieuwe Testament. Hij maakt onvoldoende gebruik van nieuwtestamentele inzichten, als het gaat over de joodse wereld en vooral ook joodse verwachtingen waarbinnen Jezus zijn plaats heeft. Als het wel gebeurt, is het te hooi en te gras, vaak uit gebruikmakend van literatuur uit de vorige eeuw, vaak uit de tachtiger en negentiger jaren van de vorige eeuw. Wat Bakker doet, is niet meer dan schetsen hoe in de boeken van het OT de verschillende titels worden gebruikt om over het gebruik van die titels in het NT te zeggen dat die titels poreus zijn en met van alles opgevuld kunnen worden.

Historisch onderzoek

Op de pagina's 167 en 168 schetst Bakker zijn methodiek voor zijn historisch onderzoek: het opstellen van literaire en historisch-analytische wegingsfactoren om in de bronnen te onderscheiden, maar in zijn boek maakt Bakker daar amper wat van waar. Oudtestamentele bijbelboeken worden gebruikt alsof ze rechtstreeks vertellen over gebeurtenissen. Datzelfde geldt overigens ook voor Bakker's gebruik van de evangeliën. Hier zie ik geen nieuwtestamenteel aan het werk die je hier wel aan het werk zou moeten zien.

Kern

De kern van Bakker's boek is eerder van systematisch-theologische dan van nieuwtestamentele aard. In de christologie mag men niet om het mens-zijn van Jezus heen. Bakker keert zich meermalen tegen het docetisme, een stroming in de vroegchristelijke kerk die beweert dat Jezus slechts een schijnlichaam had, slechts in schijn had geleden en dus slechts in schijn mens was geweest. De noodzaak om hierop hedentendage zo'n nadruk op te leggen begrijp ik niet. Doet hij dat omdat onder de baptisten een dergelijke visie veelvuldig voorkomt? Wordt hij daar teveel 'opgehemeld'?

Maar er moet meer over Jezus gezegd worden, zo Bakker, ook zijn jood-zijn dient in de christologische bezinning meer aandacht te krijgen. Wat het specifiek joodse van Jezus

dan precies is, maakt Bakker mij niet duidelijk. Paulus verstaat daaronder dat hij 'geboren is onder de wet'. Hoe zit dat bij Jezus? Dat is in het nieuwtestamentisch onderzoek een kwestie, waar Bakker helaas geen aandacht aan besteed. Kortom, met alleen zeggen dat Jezus een jood was, ben je er niet. Dan zal je hem nauwkeurig binnen het jodendom moeten localiseren. Dat is nog wat anders dan de hoogheidstitels die aan Jezus worden toegekend, binnen oudtestamentisch kader verstaan, zoals Bakker nu doet.

Waar in deel 1 veelvuldig naar voren komt dat we in Jezus met een jood van doen hebben, merken we daar in deel 2 weinig van. De getuigen van het eerste uur, zoals Bakker de auteurs van de nieuwtestamentische geschriften noemt, worden steeds 'christenen' dan wel 'vroege christenen' genoemd, een heel enkele keer 'vroege joodse christenen'. In deel 2 valt met grote regelmaat het woord 'nieuw'. Bakker spreekt over Jezus als een nieuwe David, een nieuwe Mozes, een nieuwe Elia. Maar wat bedoelt hij met dat 'nieuwe' in relatie tot het toenmalige jodendom? Het wordt in het boek niet duidelijk.

Slotconclusie

Dat dit boek een standaardwerk voor de komende jaren zou zijn, zoals Daniël Drost op pag. 2 zegt, kan ik mij niet voorstellen. Laat ik tot slot naar drie echte standaardboeken over Jezus verwijzen: John P. Meier, *The Marginal Jew: Rethinking the Historical Jesus*. Vol. I-V, New Haven & London 1991-2016; G. Theißen & A. Merz, *Der historische Jesus: Ein Lehrbuch*, Göttingen (1996) 2011⁴ en J. Schröter & C. Jacobi (Hg.), *Jesus Handbuch*, Tübingen 2017.

Nico Riemersma